

Humaniora

"De mennesker, jeg tilhører, og som er dannet og kultiveret af Platon og Aristoteles, har denne mening: For den vise har en persons anseelse undertiden nogen vægt; en god mand kan godt føle medynk; der findes forskellige forseelser og uens straffe; hos et ligevægtigt menneske er der plads til tilgivelse; også den vise må ofte danne sig en mening om det han ikke ved, må sommetider blive vred, give efter for bønner og formildes; undertiden må han ændre det han har sagt, hvis det er rigtigt på den måde; engang imellem må han opgive et standpunkt. Alle dyder måles ud fra hvad man kan kalde en middelvej."

Cicero: Pro Murena 63.

Cicero 106-43 f.Kr., romersk politiker og skribent. Hans forfatterskab omfatter taler, skrifter om filosofi og retorik (talekunst), oversættelser af græske litterære værker og private breve til venner og politiske forbindelser.

Hvad er humaniora?

af Bonnie Hegner

Humanitas

Humanitas er latin og betyder det at være menneske.

For over 2000 år siden satte romeren Cicero en dagsorden for den dannelsesdiskussion, der med skiftende styrke er blevet ført lige siden. Dannelse handler både om, hvad "man" bør vide, og hvordan "man" bør opføre sig over for andre.

I sine taler, filosofiske skrifter, oversættelser af græske værker og private breve opererer Cicero med ordet *humanitas*, "det at være menneske". Det skulle forstås, som alt det, der adskiller mennesket fra dyrene: venlighed, taktfuldhed og retfærdighed i forholdet til andre mennesker samt interesse for filosofi, kultur og litteratur. I følge Cicero burde enhver romersk borger stræbe efter denne menneskelige modenhed og fuldkommenhed.

Bag begrebet ligger den opfattelse, at mennesket i sig selv er noget stort og værdifuldt.

Dette menneskesyn blev af kirken i middelalderen erstattet af en jødisk-kristen forestilling om det syndige menneske, som kun Guds nåde og barmhjertighed kan frelse.

Hele samfundet blev underlagt en enhedskultur, hvor kirken udstak rammerne eller lovene for, hvad der var rigtigt og forkert.

Humanismen

Studia humanitatis er latin og betyder studier af det menneskelige.

Af mange grunde blev kirkens autoritet sat under pres fra 1300-tallet, og et af resultaterne blev, at man genoptog beskæftigelsen med oldtidens græske og latinske litteratur. Man betegnede denne beskæftigelse *studia humanitatis*, "studier af det menneskelige", nu ikke i modsætning til det dyriske, men til det guddommelige. Eller udtrykt på en anden måde: menneskets dennesidige verden som modsætning til Guds hinsidige verden, en menneskevidenskab i modsætning til teologi.

Interessen for menneskets verden kom også til udtryk på andre måder. Det kosmologiske verdensbillede ændredes fra at være geocentrisk – et univers med Jorden som centrum – til at være heliocentrisk – et univers med Solen som centrum. De store opdagelser gjorde helt bogstaveligt verden større, og de feudale samfund, hvor jord var kilden til rigdom, blev så småt afløst af et mere markedsøkonomisk system, hvor byerhverv og kapital fik større og større betydning.

Det er denne periode, der kaldes renæssancen, og menneskesynet, hvor respekten for det enkelte menneskes ret til at udvikle sig frit og moralsk ansvarligt, kaldes humanisme.

Humaniora – historisk

Ca. 1600 dukker udtrykket *studia humaniora* op i Tyskland. Humaniora betyder "de mere menneskelige ting" og blev i 1800-tallet stillet op som modsætning til *realia*, "de virkelige ting", som var benævnelsen for naturvidenskaben.

I moderne tid har man opereret med forskellige oversættelser og omskrivninger af det latinske humaniora. *Åndsvidenskab*, *menneskevidenskab* og *kulturvidenskab* har været og er stadig benyttet, men som oftest i flertal: åndsvidenskaber, menneskevidenskaber og kulturvidenskaber. Denne flertalsform signalerer, dels at der er flere fag eller discipliner, og dels at disse har forskellige synsvinkler på "de mere menneskelige ting", altså en mangfoldighed.

Hensigten med de danske ord har naturligvis været et ønske om at bruge et parallelord til natur- og samfundsvidenskaberne, men de er aldrig slået rigtig an, så derfor har forfatterne til denne bog besluttet at bruge humaniora.

Renæssance stammer fra fransk og betyder *genfødsel*, nærmere bestemt af de antikke humanistiske værdier.

Studia humaniora er latin og betyder *studier af de mere menneskelige ting*.

Humaniora – i dag

Men hvad er humaniora så i dag? Heller ikke definitionen af ordet eller begrebet er entydig eller enstrenget. Humaniora er flere ting:

Hanne:

Jeg

opfatter

mig bestemt som humanist, vi snakker meget om det på studiet, hvad humaniora har som særkende.

- det centrale emne er mennesket og dets frembringelser, og humaniora
 - o beskæftiger sig med mennesket som tænkende, følende, handlende og skabende væsen
 - o omhandler menneskelige forhold udtrykt i sprog, historie, kunst, kultur, menneskeligt bevidsthedsliv og adfærd
 - o bidrager til fortolkningen og forståelsen af kulturarv og identitet
 - o foretager kritisk tolkning og analyse af kultur, værdisystem og af videnskabens plads og rolle i samfundet

Mangfoldigheden viser sig også i antallet af humanistiske fag og discipliner, men man kan trække fem fællestemaer frem, som alle fag beskæftiger sig med, dog med forskellig styrke: *historie og hverdagskultur*, *litteratur, kunst og æstetik* (læren om kunsten og dens væsen), *bevidsthed* (oplevelse, klarhed eller opmærksomhed) og *erkendelse* (evne til at kunne indordne et emne eller en ting i en sammenhæng, fx i et årsagsforløb), *sprog, medier og kommunikation* og endelig *værdier og etik* (læren om reglerne for hvad der er godt og ondt).

Disse fem temaer er centrale i enhver menneskelig tilværelse.

Opgaveforslag

- 1) Find de humanistiske fag i gymnasiets fagrække.
- 2) Diskutér ud fra punkterne ovenover om humaniora, hvordan hvert enkelt fag griber sin humanistiske profil an.

Sprog og kultur

af Bent Christensen

Begreberne sprog og kultur

Alle ved, hvad *sprog* er. I opslagsværker defineres sprog som "tegnsystemer, som mennesker anvender for at meddele sig til hinanden ved at tale, skrive eller bruge håndbevægelser og mimik".

Vi tænker meget ofte mere snævert: sproget, som det talte (eller skrevne) ord, og i endnu snævrere forstand tænker vi nok især på fremmedsprogene, engelsk, tysk, fransk, spansk osv., når vi lever i skoleverdenen.

Begrebet *kultur* har det i tidernes løb været sværere at finde en brugbar definition på. Den i Danmark mest berømte definition på *kultur* er den, som Hartvig Frisch formulerede i 1928: "Kultur er vaner". Kultur er altså vaner, som en gruppe mennesker har sammen. Det fælleskab, som opstår ved, at man taler samme sprog, er en af de vigtigste vaner eller kulturfaktorer.

Natur og kultur

Vi skelner mellem natur og kultur. Natur er det, som er medfødt, mens kultur er det, som er kommet gennem tillærte vaner, og som gælder for en bestemt gruppe mennesker. Ordet *naturlig* bruger vi ofte om noget, som bestemt ikke ligger i menneskets natur, men i den kultur, vi tilhører. *Det er naturligt at mødes til en kop kaffe efter en begravelse.* Nej, det er bestemt ikke noget, der er naturligt, men det er en vane i vores kulturkreds. Det ville måske være mere korrekt at sige, at det var *kulturelt*.

Natur stammer fra latin og betyder egentlig *fødsel*. Ordet fik allerede i oldtiden en ny betydning: medfødt egenskab.

Kultur stammer fra det latinske *cultura* og betyder, at *et område er blevet opdyrket*, dvs. at mennesket har taget det under behandling.

Sprog og kultur to sider af samme sag

Sprog og kultur hænger uløseligt sammen. Vi er præget af det samfund og den kultur, der hersker i vores samfund. Og når vi udtrykker os gennem sproget, giver vi udtryk for holdninger og meninger, som nok er "vores", men alligevel dybt præget af vores kulturkreds. Et sprog afspejler den kultur, det tales i, og omvendt kan man sige, at kulturen afspejler det sprog, der tales. Der er altså tale om to faktorer, som smitter af på hinanden.

Den dominerende han

I vores kultur har hankønnet været det dominerende, og selvom vi nu lever i et samfund, hvor man forsøger at gøre op med et forældet syn på kønsrollerne, er det meget svært at frigøre sig fra den kultur, som har præget os i århundreder (årtusinder). Vi tænker nok ikke specielt over udtryk, som burde høre en anden tid til: *mande sig op, være mand for, i mands minde, mandefald, manden på gaden, gud og hvermand* er alle udtryk, som stadig bruges dagligt. På samme måde bruger vi glad og gerne stillingsbetegnelser, som afspejler en tidligere tilstand: vi taler om *befalingsmænd, domsmænd, formænd, tillidsmænd, arbejdsmænd*. Først inden for de sidste tyve år har man forsøgt at ændre betegnelserne, nogle gange til det søgte: *forkvinde, tillidskvinde*. Men det er svært at ændre: i kvindehåndbold *mandsopdækker* man stadig, selvom der ikke er tale om en kamp mellem mænd og kvinder. Man bliver jo også ved med at bruge ordet *man* (af mand), fx man siger, at ..., egl. mand siger, at ...

Det er udtryk, som har været dominerende i hvert fald for den europæiske kulturkreds. Vi tænker ikke så meget over det, men det ligger bag ved hele vores tænkemåde.

Det er svært at frigøre det sproglige udtryk fra den kulturelle baggrund. Høflighed udtrykkes på forskellige måder på forskellige sprog. Man lærer, at det er vigtigt at bruge *please* på engelsk og *s'il vous plaît* på fransk, når man taler på disse sprog. Og i kontakten med andre kulturområder, fx Italien, Grækenland og de arabiske områder, er det vigtigt ikke at gå lige til sagen, men først spørge til modpartens velbefindende og udtrykke andre høfligheder, inden man går til samtaleens egentlige emne.

Sproget og virkeligheden

I gamle dage havde man den forestilling, at sprogenes forskellighed udelukkende skyldtes forskellige lyde. Vi inddelte og opfattede verden på samme måde, blot var det sproglige udtryk forskelligt på de forskellige sprog. Man mente, at alle opfattede ting, situationer osv. på samme måde, ligesom man systematiserede verden på nøjagtig samme måde. Nogle mente endda, at der var en logisk overensstemmelse mellem tingen/begrebet og det sproglige udtryk, altså at der var en *naturlig* sammenhæng mellem tingen og dets sproglige udtryk. En anekdote kan belyse denne opfattelse: Efter et foredrag om astronomi gik en tilhører op til foredragsholderen og stillede følgende spørgsmål: "Jeg kan sagtens forstå, at man har kunnet beregne stjernernes baner, men jeg kan bare ikke forstå, hvordan man har hittet ud af, hvad de hedder." Om historien er sand, er umuligt at sige, men det afslører den opfattelse, at der er en naturlig sammenhæng mellem en genstand og det sproglige udtryk.

Det tror man ikke længere. Hvert geografisk område har sin måde at udtrykke sig på, som afspejler områdets levevis og opfattelse af tilværelsen. Kulturer former sprog forskelligt, ligesom det modsatte – at forskellige sprog former kulturer forskelligt – også sker.

Hvordan inddeler vi verden?

Hvert sprogområde systematiserer virkeligheden (fx tid og rum) på forskellig måde. Hvornår begynder et døgn? Vi sætter midnat som skillepunktet, mens nogle kulturer (fx hos jøderne, araberne og i nogle stammer i Thailand) sætter det tidspunkt, hvor tusmørket falder på, som begyndelsen på det nye døgn, i Thailand antageligt fordi det var vigtigt at vide, hvor mange gange man skulle søge nattely, når man var på ekspedition. Andre kulturer igen sætter middag som skæringspunktet, formentlig fordi det er lettest at måle.

Også bare at oversætte det danske begreb *døgn* til andre sprog volder store problemer, fordi de fleste andre kulturer simpelthen ikke opererer med denne tidsenhed. Man bliver nødt til at gribe til omskrivninger, fx engelsk: *day and night*, 24 hours, tysk: *Tag und Nacht*, 24 Stunden, fransk: *vingt-quatre heures*.

Alle kender problemerne med at oversætte det danske begreb *hygge*, som er et specielt dansk begreb. Engelsk forsøger med *comfort*, *cosiness* og *homely atmosphere*, tysk med *Gemütlichkeit*, *Traulichkeit* og *gemütliche Atmosphäre*, fransk: *bien-être*, *intimité*, *bonne ambiance*, spansk: *comodidad*, *bienestar*.

Men ingen af oversættelserne rammer præcist det, vi mener med *hygge*.

Et loft på dansk er flere ting. Det kan være det øverste i et værelse og det kan betegne rummet oven over stueetagen. Andre sprog har forskellige gloser, og når andre sprog har flere gloser for at betegne det, vi bruger ét ord på, er grunden den, at man i de andre kulturer har et behov for at opdele verden på en anden måde.

Synonym stammer fra græsk og betyder med samme navn.

Som det fremgår af eksemplet *loft* vil en ordbog ofte give flere forslag til en oversættelse af et ord. Det er ikke altid synonymmer, dvs ord, som kan bruges efter eget valg, men derimod en anvisning på, at målsproget (dvs det sprog, man oversætter til) har en anden opdeling af virkeligheden. Målsprogets virkelighed må respekteres, hvis man vil blive forstået på det sprog. Det betyder, at man bliver nødt til at lære et sprogs kulturelle sider at kende, hvis man vil beherske sproget. Det indebærer, at man må have et dybere kendskab til målsprogets kultur (kulturer): historie, geografi, samfundsforhold, psykologi osv.

Dansk kultur

Et menneske er som sagt bestemt af sin natur og sin kultur. Menneskets handlingsmønstre er bestemt af de mønstre, som er fælles for alle mennesker, men først og fremmest af de handlingsmønstre, som er givet i en bestemt kultur. Den danske kultur (hvis man kan tale om en sådan) er i mindre grad præget af den gamle nordiske forestillingsverden, der har sit udspring i Vikingetiden. Da kristendommen var kommet til Danmark, blev der gjort op med vikingetidens kultur, og vi blev i bund og grund præget af de kulturer, som har deres udspring i Middelhavsområdet i Antikken: den græsk-romerske verden og kristendommen, som netop også opstod i den græsk-romerske verden. Og den kultur er vi, om vi vil eller ej, stadig dybt rodfæstet i. Vores tanker om fx drab skal først og fremmest forstås ud fra en kristen tankegang (Det femte bud i "De ti Bud": Du må ikke slå ihjel), og vi har svært ved at forstå andre kulturers accept af

drab i nogle sammenhænge. Vores tanker om demokrati er opstået i de antikke græske bystater, men selvfølgelig videreudviklet. Demokratiet er dybt rodfastet i vores kulturkreds, og vi ser med undren, hvor svært det er i andre kulturkredse at indføre demokrati. I disse anderledes opbyggede kulturkredse har det i århundreder ikke været naturligt ("kulturelt") at opfatte alle menneskers fundamentale ret til at være medbestemmende.

Vores sproglige hverdag er præget af denne fælles europæiske kultur- og sprogarv. Sproget vrimer med metaforer, symboler, vendinger og talemåder, som er kommet fra den græsk-romerske verden og fra kristendommen.

Opgaveforslag

- 1) Den schweiziske forfatter og filosof Denis de Rougemont (1906-1985) skriver 1939 i *L'amour et l'Occident* (Kærligheden og Den vestlige Verden):

"Lige siden Rousseaus' dage har moderne mennesker forestillet sig, at der eksisterer en slags normal natur, som kulturen og religionen er kommet og har overklistret med deres falske problemstillinger. ... Denne naive illusion kan hjælpe dem med at leve, men ikke med at forstå deres liv. For alle – uanset hvem vi er – lever vi vort civiliserede liv i en fuldstændig afsindig forvirring af religioner, som aldrig helt er afgået ved døden, og som sjældent har været fuldstændigt forstået og udøvet; af moralopfattelser, der tidligere var enerådende, men som nu lægger sig i lag oven på vores grundlæggende handlemønstre eller i forening lægger sig bag dem; af komplekser, som ved at blive overset bliver desto mere aktive; og af nedarvede instinkter, som i mindre grad går tilbage til en eller anden dyrisk natur end til vaner, der helt er gået i glemmebogen, og som er blevet mentale spor eller ar, uden at vi er bevidste om dem, og af den grund let bliver forvekslet med instinkter."

- a) Udtryk med dine egne ord, hvad hovedindholdet af dette citat er.
- b) Kender du nogle danske (eller udenlandske forfattere), som har bidraget til diskussionen om begreberne *natur* og *kultur* og disses indflydelse på menneskets livsvilkår?

- 2) Find eksempler på udtryk, der afspejler, at de hører til kvindeverdenen, fx professioner, som tidligere fuldstændigt har været præget af kvinder på samme måde, som *arbejdsmand* og *befalingsmand* afspejler mandeverdenen.

Demokrati stammer fra græsk og betyder *folkemagt*.

Metafor stammer fra græsk og betyder *overførsel*. En ting, person eller begreb omtales med et billede som noget andet, fx statens ror (= statens styre).

Symbol stammer fra græsk og betyder *tegn* eller *skillemærke*. Det bruges bl.a. som tegn til at illustrere ting og begreber, som ikke umiddelbart er anskuelige, fx uglen (til at betegne klogskab) og en rød rose (til at betegne kærlighed).

¹Rousseau (1712-1778), schweizisk-fransk filosof og forfatter, kendt for sin udtalelse: "Lad os vende tilbage til naturen"

- 3)
- a) I hvilke sammenhænge kan man på dansk bruge substantivet (navneordet) *opslag*?
 - b) Hvorledes må man oversætte dette substantiv til andre sprog? Brug ordbøger til engelsk, tysk, fransk, spansk eller andre sprog.
 - c) Hvad lægger de forskellige sprog (kulturer) vægt på?

Humanioras empiri, teori og metode

– nogle hovedsynspunkter

af Bonnie Hegner

Det er mennesket som tænkende, følende, handlende og skabende væsen, der er genstand for en hvilken som helst videnskabelig undersøgelse inden for humaniora. Humaniora opfatter mennesket som *subjekt* eller *jeg'et*. Udgangspunktet for den humanistiske undersøgelse er:

Humanioras empiri

- det ukonkrete eller immaterielle: menneskets tanker, ytringer, handlinger, idéer og følelser
- det konkrete eller materielle: menneskets produkter, såsom sprog, skrifter, kunstværker, redskaber, bygninger, tøj m.m.

Empiri stammer fra græsk og betyder *erfaring*.

Empirien kan være såvel mundtlig (fx samtaler og interviews), som skriftlig (fx romaner og dokumenter), eller ikke-skriftlig (fx haveanlæg og skulpturer). Men uanset hvilken empiri der bruges, skal der refereres til den i en undersøgelse, og der skal argumenteres ud fra den.

Humanioras teorier og metoder

Inden for humaniora gælder det, at i de fleste tilfælde og i den almindelige praksis vil det være vanskeligt at skelne mellem teori og metode. Der vil ofte være tale om en vekselvirkning, hvor det kan være svært at tage stilling til, om det er hønen eller ægget, der er kommet først. Man kan sige, at de er to sider af samme sag, gensidigt afhængige.

I flere hundrede år er der foregået en diskussion om humanioras teorier og metoder, og diskussionen vil fortsætte. Der er mange retninger eller skoler, men naturligvis også forskellige behov, da de humanistiske fag er meget forskellige. Fortolkning af et digt på den ene side og analyse af

en fredsaftale på den anden kræver forskellige metoder, og metoderne ændres og forfines hele tiden.

Her vil nogle *generelle tendenser* inden for humaniora blive nævnt.

Hermeneutikken

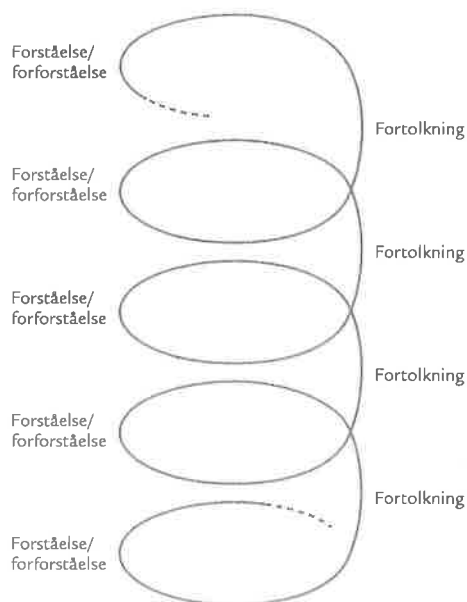
Hermeneutik stammer fra græsk og betyder *fortolkning*. Bruges om en metode, der gør det muligt at forstå alle typer af tekster.

Teoriens udgangspunkt er, at menneskelige handlinger kan forklares ved at forstå meningen bag handlingerne. Alle handlinger bliver på den måde meningsfulde, hvilket ikke er det samme som fornuftige og hensigtsmæssige.

Hvordan opnår man så forståelsen? Det gør man ved hjælp af fortolkningen, hermeneutikken. Her bliver det til en metode, og formålet med fortolkningen er at nå frem til en almen og gyldig forståelse af en tekst.

Men fortolkning er jo ikke grebet ud af den blå luft. Den bygger på den bagage af viden, fordomme og forståelse, som man har med sig, når man påbegynder fortolkningen. Dette kalder man forforståelsen.

Den hermeneutiske spiral

Altså: For at opnå forståelse, skal man fortolke. For at kunne fortolke bruger man sin forforståelse, som man tidligere har erhvervet ved hjælp af fortolkning, som man har foretaget på baggrund af sin forforståelse, som man ... Og sådan kunne man blive ved.

Hver fortolkning følger en cirkelstruktur. Når man har læst og fortolket en tekst, kan man starte forfra og få en større indsigt i teksten. Hver gang man fortolker, fuldbyrder man denne cirkel, blot i en spiralbevægelse. Delen forudsætter helheden, helheden forudsætter delen.

Det kunne man kalde den hermeneutiske spiral.

Kildekritikken

Kildekritikken er en analysemetode, som først og fremmest bliver anvendt på historiske problemstillinger. Det er dog ikke udelukkende faget historie, der arbejder med sådanne problemstillinger, idet man finder dem i mange andre humanistiske videnskaber såsom arkæologi, litteraturvidenskab og kulturvidenskaber.

Formålet med at opstille historiske problemstillinger er at beskrive og analysere de menneskelige aktiviteter i fortiden for at opnå en dybere forståelse. Arbejdsprocessen vil således være problemstilling, empiri dvs. indsamling af kildemateriale, analyse og syntese.

Behandlingen af empirien kaldes kildekritik, og ved hjælp af denne forsøger man at opnå så pålidelig en viden om fortiden som muligt. Forskeren gør sig ikke til af at have fundet den endelige sandhed om fortiden. Humanisten er sig bevidst, at han/hun er et subjekt, dvs. et menneske, som i *sine* spørgsmål til kilderne er med til at præge den viden, der kommer ud af undersøgelsen. Som al anden videnskab er humanistisk forskning én lang række små fremskridt mod en større erkendelse.

Men det er ikke ligegyldigt, hvem der stiller spørgsmålene. Drejer det sig fx om Adolf Hitlers *Mein Kampf* som kilde til den nazistiske ideologi, så vil den viden eller syntese, som kildekritikken skal resultere i, være afhængig af, om det er en ikke-nazist eller en nazi-sympatisør, der stiller spørgsmålene til kilden.

Kildekritikken opstiller nogle generelle retningslinier for, hvilke spørgsmål det er vigtigt og hensigtsmæssigt at stille, bl.a.:

- hvilken type kilde er det? (Et brev, en lov, et interview.)
- kildens afsender. (Hvem har skrevet/sagt den?)
- kildens modtager. (Hvem er den skrevet/sagt til?)
- datering. (Hvornår er kilden skrevet/sagt i forhold til den begivenhed, som den beskriver?)
- hvorfor har afsenderen skrevet/sagt den?
- er det en første- eller andenhåndskilde?
- hvad står der? (Vær loyal over for teksten.)
- har kilden en tendens (hensigt), og i givet fald hvilken? (Vær kritisk over for teksten.)
- hvad kan vi bruge kilden til?

Opgaveforslag

- 1) "I begyndelsen skabte Gud himlen og jorden. Jorden var dengang tomhed og øde, der var mørke over urdybet, og Guds ånd svævede over vandene. Gud sagde: "Der skal være lys." Og der blev lys. Gud så, at lyset var godt, og Gud skilte lyset fra mørket. Gud kaldte lyset dag, og mørket kaldte han nat. Så blev det aften, og det blev morgen, første dag. Gud sagde: "Der skal være en hvælving i vandene; den skal skille vandene." Og det skete; Gud skabte hvælvingen, som skilte vandet under hvælvingen fra vandet over hvælvingen. Gud kaldte hvælvingen himmel. Så blev det aften, og det blev morgen, anden dag. Gud sagde: "Vandet under himlen skal samle sig på et sted, så det tørre land kommer til syne." Og det skete. Gud kaldte det tørre land jord, og det sted, hvor vandet samlede sig, kaldte han hav. Gud så, at det var godt. Gud sagde: "Jorden skal grønnes. Planter, der sætter frø, og alle slags frugttræer, der bærer frugt med kerne, skal være på jorden." Og det skete; jorden frembragte grønt, alle slags planter, der sætter frø, og alle slags træer, der bærer frugt med kerne. Gud så, at det var godt. Så blev det aften, og det blev morgen, tredje dag. Gud sagde: "Der skal være lys på himmel hvælvingen til at skille dag fra nat. De skal tjene som tegn til at fastsætte festtider, dage og år, og de skal være lys på himmelhvælvingen til at oplyse jorden." Og det skete;

Gud skabte de to store lys, det største til at herske om dagen, det mindste til at herske om natten, og stjernerne. Gud satte dem på himmelhvælvingen til at oplyse jorden, til at herske om dagen og om natten og til at skille lys fra mørke. Gud så, at det var godt. Så blev det aften, og det blev morgen, fjerde dag. Gud sagde: "Vandet skal vrirle med levende væsener, og fugle skal flyve over jorden oppe under himmelhvælvingen." Og det skete; Gud skabte de store havdyr og alle slags levende væsener, der rører sig og vrirler i vandet, og alle slags vingede fugle. Gud så, at det var godt. Og Gud velsignede dem og sagde: "Bliv frugt bare og talrige, og opfyld vandet i havene. Og fuglene skal blive talrige på jorden." Så blev det aften, og det blev morgen, femte dag.

Gud sagde: "Jorden skal frembringe alle slags levende væsener, kvæg, krybdyr og alle slags vilde dyr." Og det skete; Gud skabte alle slags vilde dyr, al slags kvæg og alle slags krybdyr. Gud så, at det var godt.

Gud sagde: "Lad os skabe mennesker i vort billede, så de ligner os. De skal herske over havets fisk, himlens fugle, kvæget, alle de vilde dyr og alle krybdyr, der kryber på jorden." Gud skabte mennesket i sit billede; i Guds billede skabte han det, som mand og kvinde skabte han dem. Og Gud velsignede dem og sagde til dem: "Bliv frugtbare og talrige, opfyld jorden, og underlæg jer den; hersk over havets fisk, himlens fugle og alle dyr, der rører sig på jorden."

Gud sagde: "Nu giver jeg jer alle planter, der sætter frø, på hele jorden og alle træer, der bærer frugt med kerne. Dem skal I have til føde. Til alle de vilde dyr og til alle himlens fugle, ja, til alt levende, der rører sig på jorden, giver jeg alle grønne planter som føde." Og det skete. Gud så alt, hvad han havde skabt, og han så, hvor godt det var. Så blev det aften, og det blev morgen, den sjette dag.

Således blev himlen og jorden og hele himlens hær fuldendt. På den syvende dag var Gud færdig med det arbejde, han havde udført, og på den syvende dag hvilede han efter alt det arbejde, han havde udført.

Gud velsignede den syvende dag og helligede den, for på den dag hvilede han efter alt det arbejde, han havde udført, da han skabte.

Det var himlens og jordens skabelseshistorie."

Første Mosebog, kap. 1, Bibelen 1992-oversættelsen

- opdel teksten i underafsnit
- hvem er hovedpersonen?
- hvem er fortælleren?
- hvem er læseren?
- hvordan er fortællingen/teksten opbygget?
- overvej, hvordan din bagage af viden, fordomme og/eller forståelse har indflydelse på din tolkning af teksten.

Hanne:
Vi har
rigtig

meget om metoder, fx forskningshistorie. Og konkret om fx interviews. Hos os er man generelt meget bevidst om, hvad der er fagets metode. Det er jo netop ikke religionsudøvelse.

2) "Den 11. september begik fjender af friheden en krigshandling mod vort land. Amerikanere har kendt krig, men i de sidste 136 år har det været krige på fremmed jord, bortset fra en søndag i 1941. Amerikanere har kendt til tab i krig, men ikke en fredelig morgen i en stor by. Amerikanere har kendt til overraskelsesangreb, men aldrig før på tusinder af civile. Alt det blev påført os på en enkelt dag, og på denne dags aften var verden en anden, en verden, hvor selve friheden er under angreb.

Amerikanere har mange spørgsmål i aften. Amerikanere spørger: Hvem var det, der angreb vores land? De beviser, vi har samlet, peger alle på en gruppe løst sammenknyttede terroristorganisationer kendt som al-Quada. Det er de samme mordere, der er anklaget for at bombe de amerikanske ambassader i Tanzania og Kenya, og som er ansvarlige for bombeattentatet mod USS Cole (amerikansk krigsskib). Al-Quada er for terroren, hvad mafiaen er for forbrydelser. Men dets mål er ikke at skaffe sig penge, dets mål er at lave verden om, og at påtvinge dets egne yderliggående meninger på mennesker overalt ..."

Præsident George W. Bush's tale til kongressen og det amerikanske folk d. 20. september 2001

- Lav en kildekritisk analyse.
- Hvilken viden om fortiden har du fået ved hjælp af kilden?
- Forestil dig nu, at du er Osama bin-Laden. Stil spørgsmål til kilden.
- Hvilken viden om fortiden vil du nu få?

Er kreative fag videnskabelige?

af Otto Kjærgaard

"Men nu vil jeg sætte endnu mere fokus på fagligheden og det, jeg kalder flere kærlige krav(...) Når vi taler om faglighed og det, jeg kalder kærlige krav, så omfatter det også de kulturbærende fag dansk, historie og kristendomskundskab samt musik og billedkunst".

Undervisningsminister Bertel Haarder i Kristeligt Dagblad

De kreative fag spiller i gymnasiesammenhæng en vigtig rolle på mange felter. De træner i at udtrykke sig i bl.a. farve, billede, dans og lyd. De formidler oplevelser, hvor man kan glæde sig over udtryk af forskellig slags og få forståelse for sammenhænge, som ikke kan formidles på anden måde. I dette kapitel fokuserer vi på nogle forskellige formål, som kreative fag og produkter til forskellige tider har levet op til – og i særlig grad deres sammenhæng med det videnskabelige og det fællesfaglige, som almen studieforbereelse lægger op til.

Kreativitet stammer fra latin og betyder skabende evne.

Brugskunst og bestillingsarbejde

Kreative fag kan siges at være videnskabelige, men var det næppe oprindeligt. De første billeder af dyr, som hulemændene tegnede på væggene i Nordspanien og Sydfrankrig, var formodentlig et forsøg på at begribe verden og forklare noget til de andre huleboere, eller tegningerne havde et rituelt formål, dvs. de blev lavet som en handling for at få jagtheld, for at vise guderne, hvad man ønskede højest.

Den første musik har formodentlig også tjent et rituelt formål eller har været en ren brugsting, noget man lavede til dans og underholdning.

Billedkunsten var helt frem til renæssancen (14-1500 tallet) ligesom musikken mere betragtet som et håndværk, bestillingsarbejder, der blev lavet til bestemte situationer. Kunstnere havde meget lidt frihed til at gøre, som de syntes bedst. Når fx en russisk ikonmaler skulle male en ikon af Kristus, Jomfru Maria eller helgenen St. Nikolaus, så havde han et

forud vedtaget "rigtigt" forlæg, som han kopierede over og derefter lagde farver på. Ingen bad ham om at udfolde sin frie kreativitet; den var helt uønsket.

Helt op til omkring år 1800 var de skønne kunstner, som man kaldte dem, meget bundne af den bestilling, som kunstneren fik fra enten kirken eller rige adelsfolk.

Den frie kunst

I 1800 tallet frigjordes kunsten fra dens velgørere, mæcener. Kunstneren blev mere og mere fri, efterhånden som der opstod et købedygtigt publikum blandt den voksende rige middelklasse. Derved skiftede de kreative fag karakter.

Kunstneren malede nu eller skrev musik for at udtrykke noget i sig selv og skulle ikke umiddelbart tænke på at lave værket til en, der havde bestilt noget bestemt. I begyndelsen var der ofte en vekselvirkning, så kunstnerne somme tider lavede bestillingsarbejder, somme tider noget, som han/hun håbede kunne sælges til en, der kunne se det fantastiske i værket.

I 1900 tallet er kunstnerne næsten helt frigjorte fra velgørere, og kunstnere skaber deres værker ud fra deres egen indre tvang og behov.

Videnskabelighedens indtog

I renæssancen ser man en begyndende videnskabelighed inden for billedkunsten. Italienerne Giorgio Vasari og Leonardo da Vinci begynder at nedskrive deres erfaringer af faglig art. Vasaris bog *Vite de pitori* (malernes liv) regnes for det første egentlige videnskabelige værk om malerkunsten. Den videnskabelige del af fx kunsthistorien opstår for alvor i midten af 1800-tallet, hvor der nu er basis for en videnskabeliggørelse af kunsten, og den opstår som et universitetsfag, netop som kunsten har bevæget sig væk fra at være et håndværk og nu bliver mere fri og uafhængig af bestillingsarbejde. Den frie, kreative kunstner er skabt, og med videnskaben vil man finde forklaringer på, hvad han laver og hvorfor, nu da meningen ikke længere er givet via den bestilling, kunstnere i tidligere tider modtog, før de begyndte et arbejde.

Kunst og kunst er flere ting

Hvis man kigger på de kunstneriske/kreative fag på www.UddannelsesGuiden.dk, vil man se, at de optræder på to forskellige måder. Vi har universiteter, der uddanner folk i musikhistorie og i kunsthistorie, men vi har også konservatorier til at uddanne musikere, kunstakademier til at uddanne bildende kunstnere og fx designskoler til at uddanne designere. Hvorfor er der nu den deling? Det skyldes, at de er videnskabelige på hver deres måde, og du bliver præsenteret for begge måder i fagene i gymnasiet.

Som eksempel kan vi bruge malerkunsten. Den falder ind under kunsthistorien som universitetsfag og under det humanistiske fakultet. Se på Heerups billede. Billedet hedder Befrielsen. Hvis du skulle analysere dette billede, kan du bruge denne fremgangsmåde:

- beskriv billedets elementer
- vurder, om billedelementerne har en symbolsk betydning
- perspektiver ved at inddrage viden fra andre fag
- overvej, hvilke andre fag du ville inddrage for at få en forståelse af dette billede ud over den rent æstetiske

Æstetik stammer fra græsk og betyder som angår det at sanse. Bruges om den videnskab, der behandler kunsten.

Analyse stammer fra græsk og betyder opløsning.

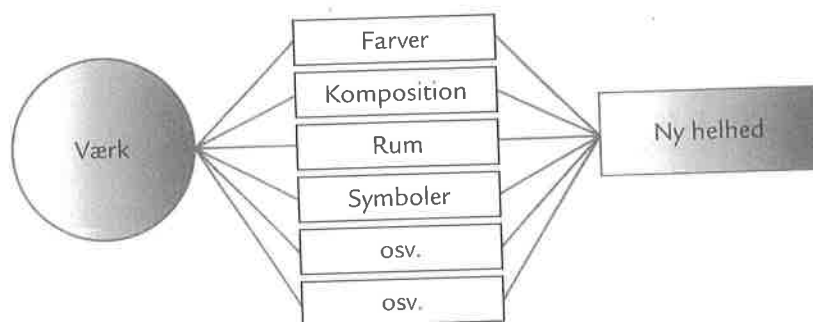
Syntese stammer fra græsk og betyder sammensætning.

Som du kan se, skal du her analysere og fortolke på samme måde, som hvis du skulle analysere og fortolke en litterær tekst. Hvis man skal beskrive metoden på en anden måde, kan man sige, at du her sidder med et værk, som er bygget på samme måde som en kompliceret model bygget i legoklodser. Det, du skal gøre som videnskabsmand, er at skille modellen fra hinanden og se på, hvorledes de enkelte legoklodser er sat sammen. Jo bedre en kunstner, desto bedre er han/hun til at sætte klodserne sammen.

Analyse

De kreative fags videnskabelige metode består i at lære at beskrive, hvorledes et værk er noget specielt, og hvorledes det ligner/er forskellig fra andre værker og at sætte værket ind i et større historisk perspektiv. Man kalder dette en analytisk måde at arbejde på, dvs. man sidder med en helhed, som man bryder ned i enkeltdele for at studere, hvor forunderligt de er blevet sat sammen og derved få en større forståelse af billedet ud over bare den umiddelbare nydelse af farver og former. Den gode videnskabsmand vil dog også ende med at sætte delene sammen til en ny helhed.

Man kan illustrere metoden således:

Dette er den videnskabelige metode, man bruger på universiteter, når man analyserer billeder eller musik. Men hvorfor har man så musikkonservatorierne, akademierne og skolerne for design?

Syntese

I syntesen foretager man den stik modsatte form for videnskabelighed, en videnskabelighed der mere ligner en kemikers eller biologs måde at arbejde på. Hvis vi igen bruger maleriet som eksempel: Maleren har en kasse fyldt med "legoklodser", i dette tilfælde farver, kompositionsmodeller, måder at skabe rum på, en kæmpe kasse med kendte og private symboler osv. osv. Det er nu hans/hendes arbejde at få disse sat sammen til et helt værk, der fungerer og kommunikerer så godt som muligt på det sprog, som billedsproget er.

Det kan endda være, at han skal opfinde nye "gloser" eller nye måder at sætte tingene sammen på, måder som er gjort nødvendige af, at de velkendte metoder til at få "fortalt hans/hendes historie" ikke længere er anvendelige i den tid, som han/hun lever i. Derfor kan moderne kunst forekomme uforståelig, indtil man har lært det nye "sprog", indtil man som en videnskabsmand har pillet enkeltdelene ud og analyseret dem, som beskrevet ovenfor.

Denne måde at arbejde på, hvor man har en masse enkeltdelte, der skal sættes sammen til en ny helhed, kaldes syntetisk i modsætning til den analytiske. Ideen A fører til B, som fører til C, som måske leder en på afveje til P, og som forårsager, at man ender med et færdigt produkt R. Den kreative proces starter et sted, og det kan ofte være uforudsigeligt, hvor den ender.

Kunstnerens videnskabelige proces

Hvordan kan denne proces gøres videnskabelig? Det sker ved at kunstneren hele tiden noterer sin proces ned eller på anden måde registrerer den. Derved kan han/hun altid gå tilbage til et bestemt sted og sige: "Hvis jeg nu her i stedet for at gøre således gør nogen andet, hvad kommer der så ud af det?" Det er som en kemiker, der hele tiden kan gå tilbage til en

blanding, han har lavet tidligere, og derefter prøve at blande noget nyt i for at se, hvad der så sker.

Dvs. at slutresultatet er måske noget, man aner eller prøver at finde frem til undervejs, men i detaljer er det ikke kendt, før man begynder. Det er den sande kreative proces, en arbejdsmetode og en egenskab som er særdeles efterspurgt og ofte anvendt inden for mange videnskabelige områder. Det er også en egenskab, som mange virksomheder efterlyser, når de skal ansætte folk, der kan kigge på de eksisterende enkeltdele, måske føje et par nye til og komme frem med et nyt produkt eller en ny måde at gøre tingene på.

Kreativ tænkning

Da Einstein fremsatte relativitetsteorien inden for fysikken, kunne han ikke bevise den, men hans kreative måde at tænke på sagde ham, at det måtte være rigtigt, og ved deduktiv tænkning blev teorien flere år senere bevist. Antabus, som bruges som medicin mod alkoholisme, opfindes i 1947 ved et rent tilfælde, mens man blandede kemikalier for at finde helt andre stoffer.

Den kreative måde at tænke på er meget efterspurgt i dag i mange brancher, ikke kun inden for musik, kunst og design. Kreativ tænkning kan og bør trænes i mange fag, træningen i evnen til at sætte ting sammen på en helt ny måde, at eksperimentere for at finde nye måder at se/gøre tingene på. Det er nødvendigt, at man gør dette på lige så videnskabelig en måde, som når man laver noget analytisk. Ellers kan man ikke finde tilbage i processen og prøve at gøre den lidt eller helt anderledes. Jo mere analytisk man har grebet det an, desto flere "legoklodser" har man at arbejde med.

På denne måde er de kreative fag både analytiske og syntetiske - ud over at være æstetiske.

Opgaveforslag

- 1) Prøv at forestille dig, hvorledes du med andre kreative/kunstneriske udtryksformer kunne udtrykke det samme som Heerups billede, nemlig Befrielsen.